

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE “LALE” İLE İLGİLİ KAVRAMSAL METAFORLAR *Conceptual Metaphores Related to “Tulip” in Classical Turkish Poetry*

Nagehan UÇAN EKE¹

¹Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, nucaneke@gmail.com, orcid.org/0000-0002-1699-9395

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received: 11.05.2021

Kabul/Accepted: 28.05.2021

DOI: 10.20322/littera.936350

Anahtar Kelimeler

Klasik Türk şiiri, lale, kavramsal metafor, dilbilim

ÖZ

Selçuklu tezyinatındaki sert karakterli geçme şekiller ve arabesk yerine Osmanlı kültürünün hemen her alanında bitkileşme temayülü kendisini belli eder. Bu doğrultuda, Klasik Türk şiiri malzemesinin de büyük bir kısmını çiçeklerin teşkil ettiği bilinmektedir. Kullandıkları her bir estetik nesnenin aynı zamanda bir işlevinin olmasına özen gösteren Klasik Türk şairleri, “icazlı söz söyleme” hedefine ulaşmak amacıyla eserlerinde çiçeklere bilhassa yer verirler. Çiçekler arasında “lale” Osmanlı’da bilhassa on altıncı ve on sekizinci yüzyıllar arasında süsleme motifi ve süs bitkisi olarak çok büyük önem kazanmış ve taşranın utangaç, usul erkân bilmez bu yaban çiçeği, “gül” ile rekabet eder hâle gelmiştir. Öyle ki on sekizinci yüzyıl Osmanlı Tarihi içerisinde bir devre dahi adını vermiştir. Klasik Türk şairleri de gerek rengi, gerek şekli itibarıyla “lale” üzerinde pek çok metafor oluşturmuşlardır. G. Lakoff ve M. Johnson tarafından 1980 yılında yayınlanan *Metaphors We with Live* by isimli eserle ortaya koydukları ve “Çağdaş Metafor Teorisi” olarak anılan teoriye göre metafor, bir kelimenin başka bir kelimedenden hareketle anlaşılması değil, bir kavram alanının başka bir kavram alanına göre anlaşılmasıdır. Kavramsal metaforlar, insanların temel tecrübelerinin zihinde biçimlenmiş hâli olduğuna göre “kaynak kavram alanı” ile “hedef kavram alanı” arasında sistematik bir ilişki mevcuttur. Başka bir deyişle kaynak kavram alanına ait bilgiler hedef kavram alanına aktarılır. Z. Kövecses de şairin gündelik dildeki kavramsal metaforları yeniden işleyerek şiirini oluşturduğunu iddia eder. Bu çalışmada G. Lakoff, M. Johnson ve Z. Kövecses’in metafor teorileri ışığında, örneğin “İNSAN ÇİÇEKTİR” kavramsal metaforunun aşk bağlamında düşünüldüğünde “SEVGİLİ LALEDİR” şiirsel metaforu ile ortaya çıkması gibi, Klasik Türk şiirinde pek çok örneği bulunan “lale” ile ilgili kavramsal metaforlar değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk şiiri, lale, kavramsal metafor, dilbilim.

Keywords

Classical Turkish Poetry, tulip, conceptual metaphores, linguistics..

ABSTRACT

Instead of the harsh characters and arabesque in the Seljuk ornamentation, the vegetation tendency is evident in almost every field of the Ottoman culture. Accordingly, it is known that flowers constitute a large part of the Classical Turkish poetry material. Classical Turkish poets, who take care that each aesthetic object they use have a function at the same time, especially include flowers in their works in order to achieve the goal of utterance. Among the flowers “tulips” in the Ottoman Empire, especially 16-18th over the centuries, this wild flower, which has gained great importance as an ornamental plant and decoration motif, has come to compete with the “rose”. So much so that even a period in the 18th century Ottoman History gave its name. Classical Turkish poets also created many metaphors on “tulips” in terms of both color and shape. According to the theory, which was put forward by G. Lakoff and M. Johnson in the work titled *Metaphors We with Live* by and called as “Contemporary Metaphor Theory”, metaphor is not the understanding of a word based on another word, but the understanding of one conceptual area according to another conceptual area. Since conceptual metaphors are

the form of basic experiences of people in the mind, there is a systematic relationship between the source "concept field" and the "target concept field". In other words, the information belonging to the source concept field is transferred to the target concept field. Z. Kövecses also claims that the poet created his poetry by reworking conceptual metaphors in everyday language. In this study, in the light of the metaphor theories of G. Lakoff, M. Johnson and Z. Kövecses, conceptual metaphors about the "tulip", which has many examples in Classical Turkish poetry, such as the emergence of the conceptual metaphor "HUMAN IS THE FLOWER" when considered in the context of love, with the poetic metaphor of "LOVER IS THE TULIP" will be evaluated.

Keywords: Classical Turkish Poetry, tulip, conceptual metaphores, linguistics.

Atıf/Citation: Uçan Eke, N. (2021), "Klasik Türk Şiirinde "Lale" İle İlgili Kavramsal Metaforlar", *Littera Turca, Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 7/3, 659-671.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Nagehan UÇAN EKE, nucaneke@gmail.com

GİRİŞ

Üst bir dil yaratan ve özellikle de soyut ya da anlatılması güç duygu durumlarını ifade etmekte yardımına sıkça başvurulmuş "metafor (métaphore)", eski Yunancadaki "méta (üzerine)" ve "phrein (taşımak, aktarmak, nakletmek)" kelimelerinin bir araya gelmesinden oluşur. Kelime anlamından hareketle de "bir şeyin birtakım yönlerinin başka bir şeye aktarıldığı zihinsel/dilbilimsel süreçleri" ifade eder (Cebeci, 2013: 9-10). Bilişsel yazınbilim çalışmalarında ise "metafor, bir söz sanatı olarak değil, insan bilişselliğinin temel işleme mekanizmalarından biri" olarak değerlendirilir (Lakoff ve Johnson, 2005: 25). Edebiyat bakımından ise "şiirde anlamın oluşmasında kullanılan bir unsur olarak metafor", bilişsel yazınbilim çalışmalarının merkezindedir. George Lakoff ve Mark Johnson'un geliştirdiği "çağdaş metafor teorisi"nde "dilsel metaforlar"ın mukabili olarak, birinin diğeri vasıtasıyla anlaşıldığı temelde iki kavram alanından oluşan metafora "kavramsal metafor (conceptual metaphor)" denir. G. Lakoff ve M. Johnson, kavramsal metafor (metaforik kavram, bilişsel metafor, yapı metaforu) ile dilsel metaforu (metaforik ifade) birbirinden ayırır. Kavramsal metaforlar soyut fikirler, dilsel metaforlar ise bu soyut fikirleri hayata geçiren dildeki ifadelerdir (Uçan Eke, 2017: 57). Buna göre, genellikle soyut olarak düşünülen bir "hedef alan", çoğunlukla fiziki değeri olan bir "kaynak alan" ile özdeşleştirilir. Kavramsal metafor teorisi, soyut kavramların zihinde anlamlandırılırken somutlanmasının esasen yerleşik bir bilişsel mekanizma olduğunu, bu mekanizmanın da gündelik dilde var olduğunu savunur. Örneğin, bilişselliğimiz "insan" kavramını zaman zaman onunla bazı benzerlikler gösteren "bitki" ile özdeşleştirir ve böylece "İNSAN BİTKİDİR" kavramsal metaforu ortaya çıkar. "Acı patlıcanı kırağı çalmaz." atasözü aslında "İNSAN BİTKİDİR" kavramsal metaforunun dildeki yansımasıdır. Bu durumda insanlar ve bitkiler arasında kavramsal bir ilişkiden, başka bir ifadeyle kavramsal aktarımdan söz edilebilir. Bitkinin özellikleri insana aktarılır ve bu eşleştirmeden hareketle ise "İNSAN ÇİÇEKTİR" kavramsal metaforu ortaya çıkar:

İNSAN BİTKİDİR → İNSAN ÇİÇEKTİR

Günlük dili üreten düşünce mekanizmasından yararlanan ancak bu mekanizmayı genişleterek sıradan olanın dışına çıkan şairler üst bir dil yaratırlar. Özellikle son yıllarda farklı disiplinler tarafından derinlemesine incelenen metafor, edebî metinlerde yalnızca bir söz sanatı değil, şairin gerçeklik ve kavram dünyasıyla ilişkisini ortaya koyan bilişsel bir yaratıcılık süreci olarak da görülmeye başlanmıştır. Nitekim edebî üslupta, bilhassa da şiirde duygu ve düşünceler kendi kendine türemez; detaylarla ilişkili olarak yaratıcı bir dikkatten doğarlar. Bu detaylar ise insan zihnine duygusal olarak tesir eden her türlü nesne ve hadisede gizli olabilir. Şair, bu nesnelerin henüz herkes tarafından ortaya konmamış benzerliklerini ferdi bir yaklaşımla metaforik ifade ederken esasen edebî üslubunu beyan eder. Tam da bu noktada Zoltán Kövecses, “gerçek ve özgün metaforların edebiyatta ve sanatın diğer dallarında bulunabileceğine dair genel kanaate” değinerek hakiki metafor örneklerini oluşturan unsurun şairin ya da sanatçının yaratıcı dehası olduğu görüşünü sorgular (2003: 79). Z. Kövecses’e göre sanılanın aksine şiir dilinin büyük bir kısmı sıradan kavramsal metaforlara dayanmaktadır. Esasen şair, günlük dildeki kavramsal metaforları yeniden işleyerek şiirini oluşturur. O hâlde akla şu soru gelir: Poetik muhayyilenin ürünü değilse günlük dilde kullanılan metaforlarla edebî eserlerde kullanılan metaforlar aynı nitelikte midir? Z. Kövecses bu soruya yanıt aradığı “Edebiyatta Metafor” adlı yazısında öncelikle “en hakiki metafor örneklerinin şairin yaratıcı dehasının ürünü olduğu”na dair yaygın inanişe dikkati çeker. Ona göre bilişsel dilbilim açısından bakıldığında bu görüşler kısmen doğrudur. Nitekim Z. Kövecses, yaratıcı kimselerin gündelik ve beylik metaforları büyük oranda kullandıklarını ve yaratıcılıklarının, özgünlüklerinin de esasen bu durumdan kaynaklandığını belirtir (Kövecses, 2003: 79-81). O hâlde şairler söz konusu kavramsal metaforları işleyerek şiirsel metafora dönüştürürler ve özgün şiir, ferdi üslup böylelikle ortaya çıkar.

Bu çalışmada “İNSAN ÇİÇEK TİR” kavramsal metaforunun oluşumunu hazırlayan “İNSAN BİTKİ DİR” kavramsal haritası izlenmiştir. Bilindiği gibi çiçekler ve çiçek adları geçmişten bugüne Türk kültüründe ve edebiyatında ayrıcalıklı bir yere sahip olmuştur. Metafor ve kültür arasında doğrudan bir bağlantı olduğundan şiirsel metaforları biçimlendiren başlıca etkenin de kültür olduğu düşünülür. Klasik Türk edebiyatında 14. ve 15. yüzyıllardan sonra daha çok şiirde kendilerine yer buldukları anlaşılan çiçeklerin kullanım sıklığı sosyal yaşantıdan ve kültürden bağımsız değildir. Berat Açıl söz konusu dönemlerde müesses hâle gelen devlet yapılanması sonucu kentte ve bahçelerde daha çok görülmeye başlanan çiçeklerin doğal olarak süsleme sanatlarında ve şiirde de daha sık kullanıldığına dikkati çeker (Açıl, 2015: 24). Şüphesiz her bir çiçek Klasik Türk şiiri estetiği içerisinde kendine yer bulduğu oranda kullanılabilmiştir. Nitekim şairler daha ziyade estetik anlam yüküne sahip çiçeklere şiirlerinde yer vermeyi tercih etmişlerdir. Bu çiçekler arasından “lale” çalışmanın örneklemini olarak seçilmiştir. Buna göre:

Kavramsal Harita → İNSAN BİTKİ DİR

Kavramsal Metafor → İNSAN ÇİÇEKTİR

Şiirsel Metafor → SEVGİLİ LALEDİR; GÖNÜL LALEDİR; ÂŞIĞIN YARASI LALEDİR vb.

Klasik Türk Şiirinde "Lale" ve "Lale" ile İlgili Kavramsal Metaforlar

Lale, literatürde "1. Bot. Zambakgillerden, yaprakları uzun ve sivri, çiçekleri kadeh biçiminde, türlü renkte bir süs bitkisi (Tulipa gesneriana). 2. Meyve koparmak için ucuna üçlü veya dörtlü bir çatal geçirilmiş sırk. 3. Tar. Ağır hapis mahkûmlarının boynuna geçirilen demir halka." (Dağlı, 2014: 470-471) şeklinde tanımlanmaktadır. Kafkaslardan doğup Anadolu'ya oradan Avrupa'ya taşınan, Osmanlı'da sonradan bir devre (1718-1730) adını verecek, Avrupa'da bir çılgınlığa "tulipmania"ya dönüşecek kadar etkileyici bir çiçektir lale. Ancak on beşinci yüzyıl Klasik Türk şiirine bakıldığında Necâî'nin "Lâle hadler yine gülşende neler itmediler / Servi yürütmediler gonceyi söyletmediler; Taşradan geldi çemen sahnına bî-çâre durur / Devr-i gül sohbetine lâleyi iletmediler" (Tarlan, 1992: 240) şeklindeki meşhur beyitleri lalenin on beşinci yüzyılda henüz bahçelerde yetiştirilmediğini ve Klasik Türk şiiri estetiğine dâhil edilmediğini gösteren bir beyit olarak telakki edilebilir (Gökalp Alpaslan, 2005: 16). O hâlde lale, Klasik Türk şiirinde evvela taşralı bir çiçek olarak addedilse de estetik bir unsur olarak kabul gördükten sonra adı en çok anılan çiçeklerden biri hâline gelmiştir. Öyle ki o güne kadar çiçeklerin şahı "gül"ün hem bahçedeki hem sanat ve edebiyattaki tahtına ciddi bir rakip olur. Lale, Türkler tarafından çok sevilerek yetiştirilmiş ve her vesile ile de tezyinatta kullanılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde lale, bilhassa on altı-on sekizinci yüzyıllar arasında süs bitkisi ve süsleme motifi olarak çok büyük önem kazanmıştır (Baytop, 1992). Lalenin Klasik Türk şiirinde de kolayca benimsenmesi ve sıkça kullanılmasının sebeplerinden birisi belki de "lâle" kelimesi ile "Allah" lafzının aynı harflerle yazılması ve ikisinin de ebced değerinin "66" olmasıdır (Açıl, 2015: 13).

Lalenin ortaya çıkışıyla ilgili birkaç rivayetleri Yakup Poyraz'ın (Poyraz, 2014: 329) makalesinden tercümeyle Berat Açıl şu şekilde özetlemektedir:

"Mitolojide lale, güneş ve bitki tanrısı olarak anılan Adonis can verdiğiğinde bedeninden süzülen kanlar ile sulanan toprakta yeşermiş bir çiçek olarak tanımlanmaktadır. İran mitolojisinde ise lale, üzerindeki çiğ tanesine düşen yıldırım sonucu yaprağının alev alması ve o anda donup kalması sonucu göbeğindeki siyah lekeye (yıldırımdan kalan yanık izi) sahip olmuştur. Hristiyanlıkta ise Hz. İsa çarmıha gerildiğinde annesi Hz. Meryem'in döktüğü gözyaşlarının toprağa döküldüğü yerde yeşermiş bir çiçek olduğuna inanılmaktadır. Bu sebeple lale (ters lale) aynı zamanda Hz. Meryem'i de simgelemekte olan bir çiçektir." (Açıl, 2015: 13-14)

Lale evvela Fars şiirinde kendini gösterir. Bilhassa "Hayyam", "Hâfız" ve "Sadî"nin şiirlerinde ilk defa "lale"ye rastlanmaktadır (Açıl, 2015: 13). Bu çiçeğin Türk şiirine intikali ise Mevlana iledir (Ayvazoğlu, 2003: 4). Ardından Klasik Türk şiir estetiği içinde önemli bir yere sahip olan lale, genellikle rengi ve şekli itibarıyla teşbihlere konu olmuştur. Ayrıca ilişkilendirildiği şahıslar arasında "sevgili ve güzel", uzuvlar arasında "yanak ve dudak", eşyalar arasında "kadeh ve şarap", doğal ve kozmik öğeler arasında "güneş, ay ve ateş", soyut kavramlar arasında da

başta şiire dair terimler olmak üzere müspet mana ve çağrışım ifade edenler daha fazla dikkat çekmektedir (Bayram, 2007: 212).

Çalışmada örneklem olarak seçilen beyitler on beşinci yüzyıldan on sekizinci yüzyıla kadar uzanan geniş bir yelpazeden sunulmaktadır. Böylelikle lalenin kavramsal metafor olarak yüzyıllar içerisindeki, varsa, değişiminin de dikkate sunulması hedeflenmiştir. Elbette ki laleye bu denli tutkun bir toplumun edebiyatına yansıyan pek çok husus vardır ve bu dönemde lale ile ilgili çok sayıda eser kaleme alınmıştır. Çoğunluğu risale ve mecmua olarak düzenlenen eserlerin ortak muhtevası lale ve onun etrafında oluşan kültürün incelemesidir. Bu hususta "Ekrem Hakkı Ayverdi'nin *Lâle Mecmuâsına Dâir*" isimli yazıda, bilinen on mecmuadan bahsedilir (Önal, 2009: 914). Ahmet Kartal'ın "*Klâsik Türk Şiirinde Lâle*" (Kartal, 19998) isimli çalışması da renk, şekil ve diğer yönlerden lalenin Klasik Türk şiirine yansımalarını inceler. Bu çalışma ise daha ziyade "kavramsal metafor" bağlamında taranan Divanlardan seçilen örnekleri kapsamaktadır.

"İNSAN ÇİÇEKTİR" kavramsal metaforunun Klasik Türk şiirinde "SEVGİLİ LALEDİR" ve "ÂŞIĞIN GÖNLÜ / SİNESİ LALEDİR" gibi şiirsel metaforlar ile ortaya çıkması şüphesiz bu şiirin temel teması olan "aşk" sebebiyledir. Klasik Türk şiirinde "gül"den sonra "lale", "sevgili" ile özdeşleştirilen ve en yaygın kullanılan metaforlar arasındadır. Bu çalışmada farklı düzlemlerde karşılaşılan bu metaforun hedef ve kaynak alanları genel hatlarıyla değerlendirilecektir. Lale ile sevgili ve sevgiliye dair / âşık ve âşiğa dair nitelikler arasındaki benzerlik ilişkisi şüphesiz Klasik Türk şiirinin gelenekselleşmiş mazmun sisteminin ürünüdür. Ancak burada asıl amaç, bir "şey"nin birtakım yönlerinin başka bir "şey"e aktarıldığı zihinsel/dilbilimsel sürecin "SEVGİLİ LALEDİR" ve "ÂŞIĞIN GÖNLÜ/SİNESİ LALEDİR" gibi şiirsel metaforlar bağlamında zamanla nasıl değiştiğinin izlenebildiği temel bir harita çıkarmaktır. Dolayısıyla insan bilişsellikindeki soyut hâlde bulunan hedef alanın, kaynak alandan hareketle nasıl somutlaştırıldığı tespit edilerek metaforların yalnızca birer söz sanatı olmadıkları daha iyi anlaşılabilir. Bu nedenle zihniyet değişimini takip edebilmek açısından seçilen örnek beyitlerin kronolojik olarak verilmesine dikkat edilmiştir.

Lale, Klasik Türk şiiri estetiği içerisinde rengi ve şekli sebebiyle başlangıcından itibaren pek çok şaire ilham vermiştir. Çiçeklerin sultanı olan "gül"ün hükümdarlığı devam ederken taşradan gelen "lale" on beşinci yüzyılda kendini kabul ettirmek için adeta yarışa girer. Bu yüzyıl şairleri her ne kadar "lale"yi sevgili ve yanağı için benzetilen olarak söz konusu etseler de yanı sıra "gül"ü de anmaktan vazgeçememişlerdir. "SEVGİLİNİN YÜZÜ LALEDİR" şiirsel metaforunun bir örneği olan Ahmet Paşa'nın beytinde hitap makamı yine "SEVGİLİ GÜLDÜR" metaforuyla sunulur:

"Bülbülün çokdur senün ey gül velî bu Ahmedün

Senden özge lâle-ruhsâr u semen-sîmâsı yok" (Ahmet Paşa G 143/7)

"Ey gül (sevgili)! Senin bülbülün (âşiğın) çoktur, ancak Ahmet'in senden başka lale yüzlü ve yasemin benizli bir sevgilisi yoktur."

"ÂŞIĞIN GÖZYAŞI LALEDİR" ile "SEVGİLİNİN YANAĞI LALEDİR" şiirsel metaforlarını tek bir kelimeye yükleyerek icazlı söyleyişe mükemmel bir örnek teşkil eden bir başka beytinde ise Ahmet Paşa, sevgilinin yanağı hatırına geldiğinde gözünden akan kanlı yaşların gül bahçesi ile çemeni lale ile dolduracağını söyler. Hem sevgilinin

kıpkırmızı yanağı "lale"dir hem de bu yanağın hatıra gelmesiyle ağlayan âşığın, akıttığı kanlı gözyaşlarının suladığı bahçede açan çiçekler "lale"dir. Ahmet Paşa kaside kafiye düzenli bu terci-i bendinin her bendinde ayrı bir redif kullanmıştır. Bendlerdeki rediflerin sırasıyla "sabâ, gül, gonca, nergis, lâle, sûsen, bübül" olduğu ve toplam yedi bendin beşinin çiçeklere ayrıldığı görülür (Ahmet Paşa, 1992: 106-110). Esasen burada gül ve gonca bir sayıldığı ve sıralamaya da bakıldığında hükümlünlüğün açık ara gülde olduğu söylenebilir. Ancak gülşenin "lale" ile dolacağı ifade edildiği bu beyit, lalenin yavaş yavaş "gül"e rakip olmaya başladığının da bir işaretidir:

"Ruhı yâdına kan akıtsa gözüm

Pür olur gülşen ü çemen lâle" (Ahmed Paşa Terci-i Bend 38-5/6)

"Sevgilinin yanağı hatıra geldiğinde gözüm kan akıtsa gül bahçesi ile çemen lale ile dolar"

Fatih Devri sadrazamlarından Mahmud Paşa da bu yüzyılda Adnî mahlasıyla şiirler yazan Divan sahibi bir şairdir. Tezkireler şiirinden ve sanatından övgüyle söz eder (Kufacı, 2006: 5). O da tıpkı çağdaşı Ahmet Paşa gibi "SEVGİLİNİN YANAĞI LALEDİR" şiirsel metaforunu kullanırken aynı beyitte yanı sıra "SEVGİLİNİN YÜZÜ GÜLDÜR" şiirsel metaforunu da kullanmaktan kendini alamamıştır. Âdeta "lale"nin, sevgilinin yüz ve yanak güzellik unsurunu tek başına ifadede yetersiz kalacağı düşünülmektedir:

"Bir serv-i lâle-arız u gül-çihredür k'anun

Şûrîdeliği bülbüle şeydâsı öğredür" (Adnî G 8/2)

"Gül yüzlü, lale yanaklı öyle bir servidir ki, onun çılgnlığı bülbüle âşıklığı öğretir."

Adnî Mahmud Paşa bu hususu açıkça dile getirmekten de çekinmez ve mahlasına seslendiği beytinde, sevgilinin gül yanağına "lale" benzetmesi yapmanın bir gücenme sebebi olacağını söyler. O hâlde bu asırda "SEVGİLİNİN YANAĞI GÜLDÜR" şiirsel metaforu varken "SEVGİLİNİN YANAĞI LALEDİR" şiirsel metaforunu kullanmak teessürle karşılaşmaktadır. Nitekim Adnî başka bir beytinde "lale"nin, sevgilinin "gül" yüzüne benzemeye yüzü olmadığını söyleyerek de, bir anlamda taşralı "lale"nin, çiçeklerin sultanı "gül" ile yarışacak cürete ve cesarete sahip olamayacağını vurgulamış olur:

"Gül yanağına lâleyi benzetme Adniyâ

İtme bu işi kim sebab-i infi'âl olur" (Adnî G 22/7)

"Ey Adnî! Laleyi gül yanağına benzetme. Bu işi yapma ki (bu) gücenme sebebi olur."

"Lâlenün benzemeğe gül yüzüne çihresi yok

Goncenün anmağa la'fîn lebüni zehresi yok" (Adnî G 46/1)

"Lalenin gül yüzüne benzemeye yüzü yok. Goncanın ise senin lal taşı gibi kırmızı dudağını anmaya cesareti yok." "SEVGİLİNİN YANAĞI LALEDİR" metaforu bu asırda çok etkili bulunmasa da "ÂŞIĞIN YARASI LALEDİR" şiirsel metaforu daha çok benimsenmiştir. Klasik Türk şiirinde âşığın vücudunda, bilhassa sinesinde ayrılık ve gam sebebiyle yaralar oluşmuştur. Üstüne bir de gönül alıcı sevgilinin pek çok güzellik unsuru ile açtığı yaralar da eklenince karşımıza vücudu delik deşik yaralı bir âşık tasviri çıkar. Âşığın vücudunda ve gönlünde açılan bu yaralar için "lale" son derece isabetli bir metafora dönüşür. Bilhassa ortasındaki karalık ile "dağ" yarasını anımsatır. Bu nedenle de beyitlerde, bir yabancı çiçek olduğunu da hatırlatmak maksadıyla "lale", "dağ"

kelimesiyle birlikte kullanılır. Adnî de "SEVGİLİNİN YANAĞI GÜLDÜR" şiirsel metaforunu kullandığı beyitlerinde "lale"yi âşğın sinesindeki yaraların metaforu olarak kullanmayı tercih eder. Üstelik "gül"ün sultanlığını tasdik edersesine bu "lale" şeklindeki yaraların sultanlık alameti "mühür" olduğunun altını çizer:

"Ol serv-i mâh-çihre ki gülden yanağı var

Cân u gönülde lâleleyn mühri dâğı var" (Adnî G 14/1)

"O ay yüzlü selvi ki, gülden yanağı var. Can ve gönülde lale gibi (o selvinin) mührü ve dağı var."

"Dil murgı saydına kuralı kara zülfi ağ

Gül yüzi şevki cânâ urur lâle bigi dâğ" (Adnî G 43/1)

"Kara saç, gönül kuşunu avlamak için tuzak kurduğundan beri gül yüzünün arzusu cana lale gibi dağ vurur (damgalar)."

Ancak taşralı lalenin bu mahcubiyeti fazla sürmeyecektir. Bilhassa on altıncı yüzyıldan itibaren kültür yoluyla yeni türleri elde edilmeye başlanan "lale" de nihayetinde şehirli olur. Bundan sonra "lale", "gül" ile amansız bir rekabete girerek onun saltanatını sarsmış ve "gülşen" ile "çemen-zâr"ın şahı olarak "la'lin tâc"ını jalelerden mücevherlerle süslemiştir. Artık "SEVGİLİ LALEDİR" ve "LALE SULTANDIR" şiirsel metaforlarının çağı başlar:

"Jâlelerden takınur tâcına gevher lâle

Şâh olupdur çemen iklimine benzer lâle" (Bâkî G 466/1)

"Lale, tacına jalelerden cevher takınır; sanki lale, çemen ikliminin sultanı olmuşa benzer."

"Giyer gülşende la'lin tâc lâle

Elinde nergisün altın piyâle" (Bâkî G 456/1)

"Lale, gül bahçesinde lal taşından kırmızı bir taç giyer; nergisin elinde de altın kadeh bulunur."

On altıncı asırda "SEVGİLİNİN YANAĞI LALEDİR" ve şair bu şiirsel metaforu tek başına kullanmaktan artık imtina etmez. On altıncı yüzyıl Klasik Türk edebiyatının Sultânü'ş-şu'arâsı Bâkî de, lale gibi al yanaklı güzellerin kırlarda gül seyrine çıktıklarını ve taraf taraf bahçeleri, çayırları görüp gezdiklerini söyler. O taşralı çiçek, artık bir hükümdar edasıyla şehrin tüm bahçelerini, kırlarını ve bilhassa da gülşeni teftiş eder hâle gelmiştir. Lalenin "gül"e galip gelen bir diğer yönü ise şekil bakımından "kadeh"e olan benzerliğidir. Bu da şairlere ikinci bir şiirsel metaforun kapısını açar. Sevgilinin yanağı lale gibi kırmızıdır ve lale tıpkı içi şarap dolu bir kadehi andırır. Dolayısıyla sevgilinin yanağı da âşğı şarap gibi mest eder:

"Lâle-hadler kıldılar gül-geşt-i sahrâ semt semt

Bâg u râğı gezdiler idüp temâşâ semt semt" (Bâkî G 23/1)

"Lale gibi al yanaklı güzeller kırdâ gül seyrine çıktılar; taraf taraf bahçeleri, çayırları görüp gezdiler."

"Karşumda allar geyüp ol lâle-ruh yine

Gül-günîlerle aklum alur san piyâledür" (Bâkî G 84/2)

"O lale yanaklı sevgili karşımda allar giyip gül renklilerle aklımı alır, sanki kadehtir."

On altıncı asır şairi Nev'î ise bir kasidesinde övüleni yüceltme arzusuyla yüzü "ravza-i Rıdvan" olarak vasıflandırırken "YANAK LALE-İ NUMANDIR" şiirsel metaforunu kullanır. Lale-i Numân "şakayık" da denilen gelinciktir. Bu çiçeği Hîre'deki Lahmî hanedanının son hükümdarı Nu'mân b. Münzir çok sevdiği için ona bu ad

verilmiştir (Baytop ve Kurnaz: s. 80). Daha evvel de ifade edildiği gibi İran mitolojisine göre yıldırım, yaprağın üzerindeki çiğ tanesine düşmüş, çiğ tanesi ve yaprak alev olarak yanınca "lale" ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde Bâkî'nin de "Sehâb-ı lutfun âbın teşne dillerden dirîğ etme / Bu deştin bağı yanmış lâle-i Nu'mân'ıyız cânâ" beytinde de bu inanca telmih vardır. Burada ayrıca lalenin şekil ve renk bakımından ateş ile olan ilgisi yakıcılık özelliğinin yansımaları olarak söz konusu edilir. Nev'î bir diğer beytinde ise sevgilinin yanağının laleye özendiğini belirterek yüzyılın estetik yaklaşımını yansıtır. Bu durum karşısında "gül" ise hasedinden "âteşpâre" olur:

"Vechünde nümâyân eser-i ravza-i Rıdvân

Ruhsârelerün lâle-i nu'mân-ı adâlet" (Nev'î K V/21)

"Yüzünde görünen cennetin izidir, yanakların ise adalet gelincığıdır."

"Şem'-i lâle rûyuna öykündüğün kühsârda

Gûş idüp bâd-ı seherden oldı âteş-pâre gül" (Nev'î G 279/4)

"Gül, yüzünün dağın tepesindeki lalenin mumuna öykündüğünü seher yelinden ışıtip ateş parçasına döndü."

On altıncı yüzyılda "ÂŞIĞIN YARASI LALEDİR" şiirsel metaforunun kullanımı ise artarak devam eder. Bu asrın tanınmış şairlerinden Hayâlî Bey, âşığın göğsündeki aşk derdinin nişanesi sayılan dağ yaralarını kıpkızıl lale olarak vasıflandırırken Bâkî de benzer şekilde, âşığın göğsünde görünen taze taze yaraların sanki toprakta yer yer açılmış laleler olduğunu söyler:

"Sîne bir kûh-ı belâdır kim anı zeyn etdi gam

Tâze tâze dağlarla lâle-i hamrâ ile" (Hayâlî G 484/3)

"Göğüs öyle bir bela dağıdır ki aşk derdi onu taze taze yaralarla kıpkırmızı lale ile süslemiştir."

"Güyyiâ yir yir açılmış lâlelerdür hâkde

Sîne üstinde görünen tâze tâze dâğlar" (Bâkî G 176/4)

"Göğsün üstünde görünen taze taze yaralar sanki toprakta yer yer açılmış lalelerdir."

Bu asrın büyük şairlerinden Fuzûlî de aşağıdaki beytinde, "SEVGİLİNİN YANAĞI LALEDİR" ve "ÂŞIĞIN YARASI LALEDİR" şiirsel metaforlarını birlikte kullanır:

"Lâle-ruhlar göğsümün çâkine kılmazlar nazar

Hiçbir rahm eylemezler dâğ-ı hicrânım görüp" (Fuzûlî G 32/3)

"Lale yanaklılar göğsümün yırtığına bakmazlar. Ayrılık yarasını gördükleri hâlde hiç merhamet etmezler."

Lale renk bakımında la'l taşı ve mercanın yanı sıra "kına"ya "da benzetilir. Kına aslında yeşil renktedir ve yakıldıktan sonra kırmızı renk alır. Kınanın tutması için bir bağ ile bağlanması ve bir süre bekletilmesi gerekir. Bu yüzyıl şairlerinden Nev'î, aşağıdaki beytinde "SEVGİLİ LALEDİR" ve "SEVGİLİ SERVİDİR" şiirsel metaforlarının içerisine bu bilgiyi de yerleştirmiştir. Servinin dibinde yetişen laleler kınaya benzetilirken "bağ" kelimesiyle de hem mekân hem de "bağlamak, zapt etmek" anlamları ifade edilir. Devrin bir özelliği olarak ayağa kına yakma âdeti de böylece beyitte sunulmuş olur:

"Lâleler serv ayağın bağda tutsa n'ola kim

Nev'iyâ bağ ile bend olmasa hınnâ tutmaz" (Nev'î G 173/5)

"Ey Nev'î! Laleler servinin ayağını bağda tutsa şaşılmaz. Nitekim bağ ile bağlanmasa kına tutmaz."

On yedinci asra gelindiğinde "lale" artık hükümranlığını ilan etmiş ve şairlerin kaleminde pek çok şiirsel metafora konu olmuştur. Bu asır şairlerinden gazel üstadı Şeyhülislam Yahyâ, sevgilinin saç ve yanak güzellik unsurlarını bir araya getirir ve sevgilinin dağınık saçları arasından görünen yanağı ile sümbüller arasında açan lale tasviri arasında ilgi kurar. Artık şairler sevgilinin yanağı için doğrudan doğruya "lale" demekten çekinmemektedirler. Üstüne bir de lale ile içi kırmızı şarap dolu kadeh arasındaki benzerliğin keşfedilmesi âşığı her bakımdan mest eden sevgilinin yanağının benzetileni olmasındaki bağı kuvvetlendirir. Şeyhülislam Yahyâ da "laleyi bağda gördük de açıldık, bir kadeh şarapla bunca elemi unuttuk" derken aynı epistemik uygunluklarla kurulan şiirsel metaforu kullanır:

"Gör ârızını zülf-i perîşân arasında

Seyr it açılan lâleyi sünbüller içinde" (Şeyhülislam Yahyâ G 359/2)

"Dağınık saçının arasında yanağını gör, sümbüller içinde açılan laleyi seyret."

"Lâleyi bâğda gördük de açılduk Yahyâ

Bir kadeh meyle unuttuk bu kadar âlâmı" (Şeyhülislam Yahyâ G 427/ 5)

"Ey Yahyâ, laleyi bağda gördük de açıldık, bir kadeh şarapla bunca elemi unuttuk."

On sekizinci yüzyılda "lale" hükümdarlığının en parlak çağını yaşar. Öyle ki Osmanlı tarihinde bir devre adını verecek kadar tutkuya dönüşmüştür. Doğu'da ve Batı'da sınırlarını genişletmiş ve bir çeşit lale çılgınlığı olan "tulipmania" devri başlamıştır. Bu yüzyılda Sultan III. Ahmed ve dönemin Sadrazamı Damad İbrahim Paşa sükûnet ve neşeli bir ortam hazırlamaya özen göstermiş, bu doğrultuda yapılan eğlence ve şenliklerin sembolü ise "lale" olmuştur. Sadece bahçelerin değil pencere pervazlarının da en gözde çiçeği olan lalenin 839 türü yetiştirilmiş, yeni türlerin üretimi için yarışmalar düzenlenmiştir (Özcan: 83). Yine Osmanlı'da çiçekçilik bu dönemde gelişmiş, bir meslek hâline gelmiş ve bu alanda "şükûfe-nâme" adlı kitaplar yazılmıştır. Lale Devri'nin Osmanlı edebiyat ve sanatında bir neoklasizm olarak gücünü hissettirmesini sağlayan şair ise şüphesiz Nedîm'dir (Pala: 85). Bu doğrultuda İstanbul'a dair hayat sahnelerini şiirleştiren Nedîm, eğlence ve mahalli hayatı anlattığı şarkı ve gazelleri kadar Klasik Türk şiirinin aşk anlayışını da hayata yansıtmıştır. O, muhayyiledeki sevgiliyi sokağa indirerek dokunulabilen, hatta sitem edilebilen şuh bir sevgili hâline getirir. Nedîm'e göre bu öyle bir devirdir ki lalenin tohumu ekilse hasat edilen dolu kadeh olur: Vardır ol bâğda bir neş'e-i câvîd ki ger / Lâlenin tohumunu eksen dolu peymâne gelir (Nedîm K 14/20). Nedîmâne söylenecek olursa devir, "lâle faslı, ıyd hengâmı, bahâr eyyâmıdır (lale mevsimi, bayram zamanı, bahar günleridir)" ve Nedîm "Açıldı lâleler güller güzeller çıkdı seyrâna" diyerek de yüzyılın değişen şartlarında sevgilinin artık sosyal hayattaki konumunu gözler önüne serer.

Nedîm ile birlikte somutlaşan sevgili, en utangaç olduğu anlara dahi yakından şahit olacak kadar âşık ile hemhâldir. Böylece bu yüzyılda "SEVGİLİNİN YANAĞI LALEDİR" şiirsel metaforunun çağrışım sahası genişler. Bu doğrultuda Nedîm, sevgilinin utanırken kızaran lale yanağından damlayan bir katrenin baharlara renk vermeye yeteceğini söyler:

"Nedîm reng-i bahârân o lâle-ruhsârın

Zamân-ı şermd e bir katre-i çekidesidir" (Nedîm G 27/6)

"Ey Nedîm! Baharların rengi o lale yanaklı sevgilinin utanma vaktinde bir damlamış bir katredir."

Devrin tanınmış şairlerinden Sümbülzade Vehbî ise "ÂŞIĞIN YARASI LALEDİR" şiirsel metaforunun başarılı örneklerinden birini verir. Sevgilinin yüzüne hasret kalan âşğın sinesinde yer yer yeni yaralar açılmıştır. Şair burada âşğın sinesi ile aşk ve muhabbet meydanı, yer yer açılmış yeni yaralar ile de taze taze laleler arasında ilgi kurar:

"Sîneye nev dâğlar açdım gam-ı rûyuyla yer yer

Sâha-i aşk u mahabbet tâze tâze lâlelenmiş" (Sümbülzade Vehbî G 116/2)

"Yüzünün gamıyla göğse yer yer yeni yaralar açtım; aşk ve sevgi meydanı taze taze lalelenmiş."

SONUÇ

Klasik Türk şiirinde “lale” renginden dolayı âşık, gönül, gelin, kan, yüz, yanak, yara, kanlı göz ve gözyaşı, kanlı kefen, çerağ, ateş, şafak, şarap vb. unsurlarla; şeklinden dolayı ise çadır, asker, kadeh, sancak beyi, külâh, kırmızı fanus, dil, etfâl gibi unsurlarla ilişkilendirilmiştir. Kimi zaman ise “lale” ve “elif harfi” arasında da ilişki kurulduğuna rastlanır. Bu durumda lale, sevgiliyi/Tanrı’yı temsil eder. Bu çalışmada “lale” denilince sevgili ve âşık cihetlerinden ilk akla gelen metaforlardan “SEVGİLİNİN YANAĞI LALEDİR” ve “ÂŞIĞIN YARASI LALEDİR” örneklem seçilmiştir. Bu bağlamda “İNSAN ÇİÇEKTİR” kavramsal metaforunun ortaya çıkmasını hazırlayan “İNSAN BİTKİDİR” kavramsal haritası izlenmiş ve “SEVGİLİNİN YANAĞI LALEDİR” ve “ÂŞIĞIN YARASI LALEDİR” şiirsel metaforlarının yüzyıllar içerisindeki değişimi gözlemlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada örneklem olarak seçilen beyitler on beşinci yüzyıldan on sekizinci yüzyıla kadar uzanan geniş bir yelpazeden sunulmaktadır. Elbette araştırmamızın hacmi sınırlı sayıda örneği içerdiğinden daha kapsamlı bir çalışmada daha genel geçer sonuçlar elde edilebilir. İlk örneğine Mevlânâ’da rastlanan taşralı “lale”nin, çiçeklerin sultanı olan “gül”ün hükümdarlığı devam ederken on dördüncü ve on beşinci asırlarda evvela kendini kabul ettirmek için mücadeleye giriştiği görülür. Bu asırlarda “SEVGİLİNİN YANAĞI LALEDİR” şiirsel metaforu çok fazla benimsenmez ve geçtiği beyitlerde de genellikle “gül” ile birlikte anılır. On altıncı yüzyıldan itibaren ise kültür yoluyla yeni türleri elde edilmeye başlanan “lale” nihayetinde şehrili olur. Bundan sonra “lale”, “gül” ile amansız bir rekabete girişerek onun saltanatını sarsmaya başlayacaktır. On altıncı ve on yedinci asırlarda şairler artık “SEVGİLİNİN YANAĞI LALEDİR” şiirsel metaforunu tek başına kullanmaktan imtina etmezler. On sekizinci yüzyılda ise “lale” hükümdarlığının en parlak çağını yaşayacak öyle ki Osmanlı tarihinde bir devre adını verecek kadar tutkuya dönüşecektir. Lale Devri’nin temsilcisi Nedîm ile beraber “SEVGİLİNİN YANAĞI LALEDİR” şiirsel metaforunun çağrışım sahası daha da genişler. Bunun yanı sıra “ÂŞIĞIN YARASI LALEDİR” şiirsel metaforu ise başlangıcından itibaren hemen her asırda, olduğu gibi benimsenmiş ve sıklıkla kullanılmıştır. Şüphesiz bunda öncelikli etken şairlerin “gül” varken sevgilinin yanağı için “lale” demekten imtina etmeleri; buna karşın ortası dağlı “lale”nin ikincil bir unsur olarak görülen âşık ve gamının tezahürü sine yaralarını daha çok anımsatması sebebiyledir. “Lale”nin serüveni burada bitmeyecek evrilerek günümüze değin sürecektir. Ancak Klasik Türk şiirinde zengin çağrışımlarla örülü, farklı isimlerle ve sık kullanımına karşılık, Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde “lale”ye neredeyse rastlanmaması ilginç bir durumdur. Lale Devri’nin bitişi Türk şiirinde “lale”nin unutulmasına neden olacak, “gül” eski tahtına kurulacaktır. Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde “lale”den söz eden mısraların daha çok Lale Devri’nin kırgınlıkla ve acıyla bazen de kızgınlıkla anıldığına dikkati çeken Gonca G. Alpaslan, böylece sanki laleden intikam alındığını ya da lalenin cezalandırıldığını söyler (2005: 36). Çağrışımları değişse de “lale” şiirimizde ve estetik algımızda yerini korumaya devam edeceğe benzer.

KAYNAKLAR

- AÇIL, Berat (2015). "Klasik Türk Şiirinde Estetik Bir Unsur Olarak Çiçekler". *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*. 5 (Bahar): 1-28.
- AHMET PAŞA (1992). *Dîvân*. haz. Ali Nihad Tarlan. Ankara: Akçağ Yay.
- AYVAZOĞLU, Beşir (2003). *Ateş Çiçeği Lale*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yay.
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı (2006). *18. Asırda Lâle*. haz. M. Uğur Derman. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- BÂKÎ (1994). *Dîvân*. haz. Sabahattin Küçük. Ankara: TDK Yay.
- BAYRAM, Yavuz (2007). "Klasik Türk Şiirinde Duyguların Dili: Çiçekler". *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 2 (4): 209-210.
- BAYTOP, Turhan (2015). *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*. Ankara: TDK Yay.
- _____ (1992). *İstanbul Lalesi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları/1415. Kültür Eserleri Dizisi/180.
- _____ ve Cemal Kurnaz "Lâle". *İslâm Ansiklopedisi* (Erişim: 04.04.2020)
<https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/27/C27023975.pdf>
- BİLKAN, Ali Fuat (2011). *Nabi Divanı C. 1-2*. Ankara: Akçağ Yay.
- DAĞLI, Yücel (2014). *Historical Dictionary of Ottoman Turkish Terms for Gardens and Gardening* Washington D.C.: Dumbarton Oaks. distributed by Harvard University Press. 470-471.
- FUZÛLÎ (2012). *Türkçe Dîvân*. haz. İsmail Parlatır. Ankara: Akçağ Yay.
- GÖKALP ALPASLAN, G. Gonca (2005). "Çağdaş Türk Şiirinde Lale İmgesi". *Türkbilig*. 9: 15-39.
- HAYÂLÎ (1992). *Dîvan*. haz. Ali Nihad Tarlan. Ankara: Akçağ Yay.
- KARTAL, Ahmet (1997). "Klasik Türk Edebiyatında Lâle". *Bilig*. 4: 108-122.
- _____ (1998). *Klâsik Türk Şiirinde Lâle*. Ankara: Akçağ Yay.
- KÖVECES, Zoltán (1991). "A Linguist's Quest for Love", *Journal of Social and Personal Relationships*, 8 (1): 77-97.
- _____ (2003). "Edebiyatta Metafor", Kitap-lık. İstanbul: YKY. 65: 79-84.
- KUFACI, Osman (2006). *Adni Divanı ve Adni Divanında Benzetmeler*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ü. Sos. Bil. Ens.
- LAKOFF, George ve Mark Johnson (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
- _____ and Mark Turner (1989). *More Than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*. The Chicago and London: University of Chicago Press.
- _____ (1992). "The Contemporary Theory of Metaphor" (Erişim: 19.03.2020)
<http://terpconnect.umd.edu/~israel/lakoff-ConTheorMetaphor.pdf>
- _____ ve Mark Johnson (2005). *Metaforlar (Hayat, Anlam ve Dil)*. çev. Gökhan Yavuz Demir. İstanbul: Paradigma Yay.
- LÜLECİ, Murat (2016). "Bir Gül ile Üç Bülbül: Açılanmış Şiirsel Metaforlar ve Modern Türk Şiirinde Gül Metaforuna Bilişsel Bir Yaklaşım". *Hacettepe Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal of Faculty of Letters*, 33 (2): 179-197.
- NEDİM (1997). *Dîvân*. haz. Muhsin Macit. Ankara: Akçağ Yay.

ÖNAL, Sevda (2009). "Klasik Türk Edebiyatında Lâle ve Edebi Bir Tür Örneği Olarak Lâle Şiirleri". *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 4 (2): 911-927.

ÖZCAN, Abdülkadir. "Lale Devri". *İslâm Ansiklopedisi* (Erişim: 04.04.2020)

<https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/27/C27023977.pdf>

PALA, İskender. "Lale Devri: Edebiyat". *İslâm Ansiklopedisi* (Erişim: 04.04.2020)

<https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/27/C27023978.pdf>

POYRAZ, Yakup (2014). "Blossoming of the Love: Flowers and Love in the Ottoman Poetry". *IIB International Refereed Academic Social Sciences Journal*. 15: 329.

SEFERCİOĞLU, M. Nejat (2001). *Nev'î Divanı'nın Tahlili*. Ankara: Akçağ Yay.

SÜNBUZADE VEHBÎ (2017). *Dîvân*. haz. Ahmet Yenikale (Erişim: 04.04.2020)

<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56212,sunbulzade-vehbi-divanipdf.pdf?0>

ŞEYHÜLİSLAM YAHYÂ. *Dîvân*. haz. Hasan Kavruk, (Erişim: 04.04.2020)

<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10655,seyhulislamyahyadivanihasankavrukpdf.pdf?0>

UÇAN EKE, Nagehan (2017). *Klâsik Türk Edebiyatında Metaforik Üslûp*. Ankara: A